

egy másik „biciklis” népművelő társammal. Ő a „gyalogos” népművelőkre fordítván a szót, őket a konzervatív jelzővel illette. Én tiltakoztam, és itt is azt teszem. Ne magyarítsuk már félre az európai fogalmak közül a konzervatív fogalmát is! A konzervatív értékelvű és nem érdekelvű, minőségközpontú és nem mennyiségközpontú, tevékenységpárti és nem közléspárti, fejlesztésszemponturnak és nem eltartásszemponturnak, problémamegoldó

és nem problémafelvető, és így tovább. Mindezek értelmében én európai felfogás szerinti konzervatív vagyok.

Egyébként a kényelmes pseudoértelmiségi lét langy vízében lubickolni végtére is nem rossz. Úgyhogy a „gyalogos” népművelőt értem is, meg társnak is tekintem. De hadd ne értek egyet, és hadd ne legyenek tettestárs! Hommage à F. Gál Sándor!

DEVECSERI ZOLTÁN

AZ ÉGBOLT MAGASSÁGÁTÓL FÜGG...

Nehezen szántam rá magam, hogy – lassan kivonulóban a hivatásos művelődési - népművelői tevékenységből, legalábbis annak mindennapi szervezéséből, helyi irányításából –, néhány asszociatív észrevételt fűzzek F. Gál Sándor elegánsan lendületes, de minden hamis illúziót félretoló, felelősen megfogalmazott vitacikkéhez.

Valójában kristálytisztá kezdő- és zárómondata győzött meg, hiszen „hivatásról, etikáról és tehetetlenségről” szólva, minden valamirevaló népművelőnek elemi kötelessége, hogy „hivatásunk, mozgásterünk megtartása” érdekében, akár szóval, cselekedettel tegyen valamit, mert mulasztással már úgyszólván bőségesen túlvétkeztek magunkat.

Azt hiszem, szerzőnk indokai között hangsúlyos – ti. mi motiválja elsődlegesen –, hogy mások figyelmét is a kulturális szféra gondjaira irányítsa, az a politikai (országos, helyi) rövidlátás, amely csak választási ciklusokban tud gondolkodni, ha egyáltalán gondolkodásnak lehet nevezni azt a nyűgként viselt többletterhet, amit egy művelődési ház fenntartása, hatékony működtetése jelent(het) a „hatalom gyakorlóit” számára – fönt-lent egyaránt. Úgy érezheti a népművelői szakma, hogy ma, a „létező demokrácia” egyoldalúságai, éretlensége miatt az erkölcsi, „világnézeti” szembeszegülés, lázadás gerincegyenesítő illúzióját, a progresszivitás tudatát és méltóságát átélhette. Tudnunk kell persze, hogy sokkal összetettebb, jelenfüggőbb, miképpen tekintünk mai önszerveződő közösségeinkre, miképpen sáfarkodunk történelmi örökségünkkel, amikor a kultúra-közvetítés felelős misszióját vállaljuk.

Vagy mégsem a népművelők felelőssége itt az elsődleges? Visszafogottan, de vitatom F. Gál Sándor mondatát: „A kultúra-közvetítés sosem volt szakmai belügy.” Nem a megfogalmazással van bajom, mindössze azt mondom, ne is legyen ezután sem csak szakmai belügy, de a szakmai kompetenciák jogosultsága egyértelmű legyen.

Az intézményi modellek – az önkormányzati fenntartású, ill. a közhasznú társasági forma – képviselői közötti olykor felszínes vita mögött valóban nem az eszmecsere szándéka állt, hanem az egymás melletti elbeszélés mentalitása húzódott. Kisvárosi példa: egy művelődési központtal összevont könyvtári intézményt úgy akart a helyi politika egy csoportja kht-sítani, hogy a könyvtárat önkormányzati feladatban hagyja, a kht. élére saját emberét helyezi, személyi állományát „izlése szerint” átszervezi, de a lényeges kötelezettségeket (a finanszírozás döntő része) az önkormányzatra hárítja. Szerencsére a helyi képviselőtestület és a polgármester politikai

bölcsessége eljutott addig (itt F. Gál Sándor korábbi megfogalmazását alkalmazom, szabadon), hogy ne engedjen egy helyi megélhetési politikus „civil” nyomásának az intézményi forma szétzúzásában. Mert itt nem racionális átalakításról lett volna szó, mondanom se kell, hanem egyedi (?) visszaélésről, ami civil szervezetek alapítása körül történt: a kht.-alapítás kezdeményezője helyi képviselő, korábbi pártelnök, aki legalább öt-hat „civil” szervezetet érintett, hol vezetőként, hol pedig panel-embereinek előretolásával. A letaglózó tapasztalat se okozhatja azonban, hogy egészében elveszünk a civil szervezetek, kezdeményezések ügyét, hiszen bizonyára több tucat pozitív példa (népművészeti, irodalmi, tánc, hobbi és más „különb s különbéfé” közösségi tevékenység sorolható ellenpéldaként.

(Egy kis múltidézés)

Emlékezetes számomra az a többfordulós vitasorozat, amely „népművelői etika”, a „közművelődési tevékenység” témájában folyt a 70-es 80-as évek fordulóján. A jó negyedszázados történelmi amortizáció ellenére érdemes felsorolnunk néhány, akkor fontos felvetést! Mint például a Ghicz Tamás *Díjugratás vesszőparipákon* című cikkében összegereblyezett, „megejtő történetiséggel” lónak álcázott vesszőkötegből származó:

– van, aki szerint „A ma még művelődési házként használt intézmények betöltötték történelmi hivatásukat, s már nem alkalmasak sem a kultúra javainak közvetítésére, sem az adott település lakosainak formálására, főképp nem alkalmasak a közösség megteremtésére és megtartására.”

Ghicz Tamás barátunk akkor rövid úton „kiosztotta” a kiváló pedagógus - népművelő R. Szabó Lajost, aki a soproni erdészeti technikumban tudott útnak indítani országos rangú vers-mondókat, ismertette meg F. Dürrenmatt, A. Miller dráma-művészetét, a Gruppe 47 írócsoport kezdeményezéseit fogékony középiskolásokkal. Ma úgy tűnik, Ghicz Tamás gyakorlati len-dülete, illetve R. Szabó Lajos minőség igényű borúlátása barátságosan összebékíthető lett volna egymással. Annál is inkább, mert a merevnek látszó szemléletet értékes teendőik sorolásával oldja utóbbi vitatkozóknak, amikor így summáz:

„A közművelődésnek óriási tudás- és információ-közvetítő lehetősége van.”

A fényes műveltségű Vargha Balázs is tollat ragadott ez idő tájt („*Végy húsz kakasnak taréját*” címmel): „egy óriás szálítóhajóhoz” hasonlítja az oktatás és művelődés intézményrendszerét, amely „hajó” esetében legalább tíz évre van szük-

ség az iránymódosításhoz. Tudós irodalmár-népművelőnk nem az új és új módszertani irányoktól féltette a „kormányosokat”, hanem az akkor (újra)egyesített minisztériumtól, melyet tettvagy helyett – tanácsadó intézményeivel együtt – „valamiféle fásultság leng(ett) körül.”

Beke Pál módszertani ajánlásai, melyekkel különféle közösségek létrehozására biztatott, megnyerték a vitatkozó tetszését. Különösen azért, mert Beke olyan „szokások, törekvések, szükségletetek, érdekek alapján” képzelte el a közösségteremtő buzgalmat, amely a „művelődési otthon hatóköre”, a lokalitás (város, városrész, táj, község) jellemzői szerint segíti ezen létrejövő közösségeket.

Jelenünkre vetítve is tanulságos, bátornak minősíthető az a plasztikusan megfogalmazott vélemény, melyet akár változtatás nélkül áthallhatunk a mába:

„Mi hozhat össze közösségeket? Triviális: valami, ami közös. Közös életkor, hobbi, ízlés, kíváncsiság, szenvedély, érdekek, cél. De közös hit vagy bűn is.” Mint írja, listája csak mutatvány az elképzelt változatokból, hiszen „...Van is a világon nagylábúak klubja, spiritiszták, bicsérdisták, bolhadomárok, Napoleon-képmás gyűjtők klubja stb...”

Mónus Imre győri könyvtáros - népművelő szerint (később, a 80-as évek közepétől a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese, sajnos már nincs köztünk sem ő, sem Vargha Balázs) a korabeli tervezőmunkák vezetője oda, hogy hatására a közösségek felmorzsolódtak, az emberek nem mennek el a közösségi helyekre. A túlzott szabályozottság ugyanakkor a kötetlenség élményétől, sőt igényétől is megfosztotta, elfordította a közös társasági formáktól őket:

„Azt gondolom, ugyanazzal a ténnyel állunk szemben, mint a sportban: annyira lecsökkent a nézőszám, hogy célszerű lenne stadionjainkat valami okosabbra használni (többteniszbóljártatást javasolnak)”.

Szomorú és olcsó aktualitást adhatnánk az előbbi mondatnak, miközben frissen hírül vesszük, hogy mégse kapta meg 2012-re a foci-EB. rendezési jogát a Magyarország-Horvát-ország páros.

(Hitetlenség térben és időben)

A helyi társadalom életképességének egyik legfontosabb lendítője lehet a kultúra állapota, írja F. Gál Sándor, a gazdasági tényezőkkel együtt. Elfogadom, ha állapoton életszerű, pontosabban, életünket gazdagító működést érthetünk. Ugyancsak alapvető gondolata:

„A kultúra iránti igény társadalmi helyzet és életfelfogás függvénye”. De talán árnyalhatnánk: a társadalmi helyzetből még nem következik ab ovo semmi, ha nem stabil értékrend határozza meg az adott közösség egyedeit. Életfelfogásuk a közösségi értékrend konzekvens „eredménye” – lehet. Bevallom persze kételyeimet is, mert valóban szürke minden teória, még akkor is, ha nagyritkán cáfolja is ezt „az élet virágos fája”. Az a fogyhatatlan remény, amely a kultúra azon munkáit mozgatja, hajtja még ma is, akik a „polgárok közösségét” képviselik a legtöbbször formális közművelődési tanáccsal szemben, holott – ahogy ez a vitaindítóban egyértelműen rögzítve vagyok: „A művelődés jogának gyakorlásához egy településen nem a népművelőknek, hanem a polgárok közösségének kell érvényt szerezniük. A település kulturális koncepciójának véleményezésében a törvény szerint e joggal felruházott Közművelődési Tanácsnak kellene részt venni.”

Hát igen, és a „partnerség” illúziója a koncepció nélküli hierarchia állványzatán?

Sűrű, ködszerű hitetlenség térben és időben.

És mit jelenthet a „formális demokrácia meghonosodása”? Tudjuk, persze, hogy ismerjük a szavak jelentését: a formális demokráciának semmi köze a népképviselőhöz, s valójában nem is diktatórikus módszerek alkalmazásáról van szó, hanem – F. Gál Sándor eufemizmusa szerint – arról, hogy „a döntéselőkészítésben a helyi kompetenciákat tudatosan mellőzik”.

Én ezt úgy tapasztaltam, a helyi döntéshozók fölkészületlensége (pártállástól függetlenül) a helyi kompetenciák képviselőit is mellőzte. Erre az Adyt is olvasó ember „somaticusan” (Éles szemmel) így legyint: „A világ az izmos butaké”... A kontrasztelekció a civil szervezetek képviselőivel szembeni szakmai sovizmusnak is teremtője, életben tartója tud lenni.

Újraolvasva a múltból is szemlélő soraimat, rá kell ébrednem, hogy F. Gál Sándor úrral semmi vitám sincs. Mert az „uniós szabadság” valóban csak lehetséges eszköz a magyar kultúra megőrzésében.

Szerzőnk sem kérdez, mert figyelemfelkeltő szándékkal mozgósít mindenkit (az állam, az önkormányzatok, a szakma, a civil szervezetek képviselőiben álljon akár), hogy (ne csak) a népművelő „tudása, kezdeményezőkézsége”, személyiségének nyitottsága biztosítsa a reményteljesebb és eredményesebb közművelődési feladatellátást, de a legteljesebb partnerséget és a legkülönbélebb érdekek egyenrangúságát is meg kell teremtenünk.

Közösen. És akkor F. Gál Sándor kulcsszavai élő és éltető valóságos fogalmakká szerveződnek lassan-lassan, s ezek: a minőség, az élhető hétköznapok, a kultúra nélkülözhetetlensége, az állam és az önkormányzatok felvilágosultsága és elkötelezettsége – nemcsak a választások idején, de talán még a politikai rendszereken is átívelve – az össznemzeti kultúra méltóságteljes elfogadásában és működtetésében. Nehogy a végén közösségi és személyi identitásunkat is a „maradványelv” határozza meg.

Az égbolt magasságától sok minden függ, de a messzelátás igényéről mi döntünk...

